

Het gouden kalf

Periodethema: in de woestijn
Exodus 32

OPMERKINGEN VOORAF

Er is verschil van mening over de vraag of we in deze geschiedenis te maken hebben met een zonde tegen het eerste gebod ('gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben') of tegen het tweede gebod ('gij zult u geen gesneden beeld maken noch enige gelijkenis'). Met name de uitleg van Paulus in 1 Kor. 10: 7 (waar hij het volk, terugziend op deze geschiedenis, afgodendienaars noemt) lijkt te wijzen op een zonde tegen het eerste gebod. In Ex. 32 zelf zien we dat Aäron (Ex. 32: 4-5) het gouden kalf aanwijst als afbeelding van de HEERE. Mogelijk moeten we het zo zien dat Paulus benadrukt dat er onder het volk zijn geweest die een andere god wilden (en dus een afgod dienden) en dat Aäron bezwaken is voor de druk om de HEERE zichtbaar en tastbaar te maken voor het volk (zoals Mozes zichtbaar was). Dan ligt de focus op een zonde tegen het tweede gebod. In het eerste gebod gaat het erom dat God wil dat Zijn volk alleen Hem zal dienen en zich voor Hem alleen zal buigen. In het tweede gebod gaat het erom dat we God zo dienen, zoals Hij dat wil en niet zoals ons goeddunkt.

a. In zonde gevallen (Ex. 32: 1-6)

UITLEG VAN DE TEKST

De HEERE heeft Zijn verbond met Israël gesloten. Hij heeft beloofd dat ze Zijn volk mochten zijn en dat Hij hen zegenen en dragen zou. Ze zouden Hem ten eigendom zijn uit al de volken der aarde. De voorwaarde, die daaraan verbonden was voor het volk, luidde dat ze Gods verbond zouden onderhouden en Zijn stem gehoorzamen (Ex. 19: 5).

Het volk heeft daar mee ingestemd. Nadrukkelijk maakt de HEERE duidelijk hoe zij (de HEERE met Zijn volk en het volk onder elkaar) met elkaar zullen omgaan. De Tien Geboden en de daarbij komende wetten vormen de verbondsbepalingen, waarnaar het volk met haar God moet leven, vanuit Zijn volkomen genade! In deze geschiedenis zien we dat Israël al snel haar woord breekt en in zonde valt. Mozes blijft lang weg. Veertig dagen en veertig nachten. Dit is een periode van beproeving. Het volk denkt dat hij niet meer terug zal keren. Dan blijkt dat hun relatie met de HEERE sterk afhankelijk was van de persoon van Mozes. Hij 'staat' min of meer voor de God van Israël. Zo komen ze tot Aäron met het verzoek om een godsbeeld te maken. Die moet 'voor hun aangezicht gaan' (vers 1), blijkbaar min of meer ter vervanging van Mozes. Goden staat hier, omdat in de grondtekst een woord te vinden is in meervoudsvorm. Het gebruikte meervoud voor goden ('elohim') is vaak het gewone woord voor 'God'. Aäron biedt weinig weer. Hij vraagt hun gouden sieraden, misschien in de hoop dat ze die er niet voor over hebben. Hij vergist zich. Ze komen al spoedig met een schat aan oorringen van vrouwen en kinderen. De kinderen worden zo deelgenoot van deze zonde. Wat een verantwoordelijkheid voor de ouders. Aäron maakt dan met een beitel een (vermoedelijk) houten beeld dat met bladgoud wordt overtrokken. Het heeft de vorm van een stierkalf, als symbool van de vruchtbaarheid. Het volk zegt dan dat dit de goden zijn die hen uit Egypte hebben opgevoerd. Dit pleit ervoor dat ze dit beeld bedoeld hebben als een afbeelding van de HEERE Die hen had verlost. Aäron zorgt voor de altaardienst. Er wordt een feest aangericht voor de HEERE. Zo worden er de

volgende dagen uitgebreide offermaaltijden gehouden, waarna het volk zich in spel en dans aan zingenot overgeeft. Het gebruikte woord (SV 'spelen') betekent zoiets als de spot ergens mee drijven. Het bedoelt te zeggen dat het een losbandig feest was.

TER OVERWEGING

De Bijbel laat geregeld zien dat een 'beproeving' (hier de periode dat Mozes afwezig is als leider) leidt tot het loslaten van de HEERE en Zijn geboden. Het is belangrijk om met de kinderen te bespreken dat ook wij 'beproeving' zullen meemaken. Dienen zij de HEERE als vader en moeder er niet zijn? Blijven ze in hun Bijbel lezen? Naar de kerk gaan? Blijft het gebed als er niemand is die jou er op wijst?

De zonde van het volk lijkt te zijn dat ze een zichtbare, tastbare God willen. Ze wilden net als de andere volken een concrete voorstelling van de HEERE. Aan Mozes hadden ze nog enig houvast gehad. Nu hij weg is, willen ze een beeld dat ze voor zich uit kunnen dragen.

b. Mozes' eerste pleitrede (Ex. 32: 7-14)

UITLEG VAN DE TEKST

Mozes krijgt van de HEERE te horen wat er zich afspeelt. Opmerkelijk is hoe afstandelijk de HEERE spreekt over het volk ('uw volk' vers 7). Ze hebben het 'verdorven'. Letterlijk staat er dat ze het hebben 'vernield'. Daarmee doelt de HEERE op het verbond wat Hij met hen had gesloten. Zoals een huwelijk 'vernield wordt' wanneer er een 'derde' in het spel komt. In korte tijd hebben ze de 'weg' losgelaten die de HEERE hen had gewezen. De HEERE noemt het volk 'hardnekkig'. Het is een volk wat moeilijk 'te sturen' is. Ze kiezen vaak vol overgave hun eigen weg. Hij heeft het voornemen om het volk te vernietigen. Mozes zelf zal geen schade lijden. Hem zal de HEERE tot een groot volk maken. Bijzonder is dat het lijkt of de HEERE toestemming vraagt aan Mozes om het volk te vernietigen. Het toont dat de HEERE het verbond en daarmee de (nog trouwe) verbondspartner Mozes ernstig neemt. Hij treedt min of meer in overleg. Mozes pleit voor het volk. Hij is een goede leider die houdt van zijn volk. Allereerst wijst hij de HEERE erop dat Hij Israël uit Egypte heeft uitgevoerd en niet Mozes. Daarnaast voert hij twee belangrijke redenen aan om het niet te doen. Eerst wijst hij er op wat dit zal betekenen voor de Naam van de HEERE. Ze zullen zeggen dat God in kwaadheid Zijn volk verlost heeft uit Egypte, alleen maar om het te vernietigen. Ten tweede wijst Mozes op de beloften aan Abra-

ham, Izak en Israël (Jakob). Wat komt er zo van deze beloften terecht? In vers 14 horen we van het berouw Gods. Het is niet zeker of Mozes daarvan direct al wist. Opnieuw wonderlijk. Op bepaalde momenten wordt ons een blik gegund in het hart van de HEERE (Gen. 6: 6, Jona 3: 10, etc.). We mogen de HEERE kennen als een bewogen God.

TER OVERWEGING

We zien hier dat de HEERE diep geraakt wordt door zonden van Zijn volk waaraan Hij verbonden is. Het is goed als we de kinderen duidelijk maken dat ook wij, verbondskinderen, de HEERE diep raken met onze zonden. Niet alleen doet het Hem verdriet, het maakt Hem toornig. Deze toorn moeten we zeer ernstig nemen. We mogen nooit oppervlakkig over de zonde doen. De mogelijkheid van vernietiging wordt genoemd. Het is eerlijk om te zeggen dat de HEERE de zonde niet kan en wil zien. Uiteindelijk zal Hij al de zonde en alle zondaren weg doen. Misschien kan de HEERE het verdragen dat op deze aarde een zondige atmosfeer heerst. In de hemel kan geen zonde zijn. Bij de HEERE komt iedere zondaar direct om in Zijn heiligheid. Er is werkelijk vergeving nodig. Er is werkelijk verzoening nodig. De zonde moet weggedaan worden, wil een mens verder kunnen met de HEERE. Ook die ernst moeten we met de kinderen bespreken.

De HEERE heeft berouw. We moeten hier niet te snel dogmatisch gaan spreken en denken met de kinderen. Vragen kunnen opkomen als 'kan de HEERE wel berouw hebben? Wist de HEERE dit niet van tevoren?' Die vragen worden door Mozes (de schrijver van dit boek) niet gesteld. Hij heeft gelijk. Wie zal de HEERE doorgronden? Als we niet oppassen, maken we zelf een 'beeld' van de HEERE. In alle eenvoud zegt dit Schriftwoord dat de HEERE bewogen is over wat Hij zegt en doet als het om Zijn volk gaat. Woorden worden gebruikt die wij begrijpen kunnen. Daarmee krijgen we niet de HEERE in onze vingers, maar wordt ons de emotie van de HEERE meegedeeld op een wijze die we kunnen verstaan. Het troost mij als ik lees dat de HEERE niet onbewogen besluiten neemt. Hij laat Zich hier (evenals in Jona 3) verbidden. Wie met tranen tot de HEERE gaat en pleit op Zijn woord en beloften vindt gehoor. Mozes wijst de HEERE op Zijn eer. Prachtig is dat. Niet allereerst het behoud van het volk wordt als argument genoemd ('denkt u toch aan de kinderen ...'), maar Gods goede Naam. Wat zullen de heidenen zeggen? We dien zuinig zijn op de eer van Gods Naam. We mogen er ook op pleiten. Mozes wijst de HEERE op Zijn beloften en verbond gesloten met Abraham. Opnieuw een pleitgrond in de HEERE Zelf. Zo mogen we de kinderen leren om in hun gebed juist de HEERE Zijn eigen woord en beloften voor te houden. Dat is wat Hij wil.

c. Het volk gestraft (Ex. 32: 15-29)

UITLEG VAN DE TEKST

Mozes daalt van de berg af. Let op de nauwkeurige beschrijving van de twee stenen tafelen (borden) met de wet. Hier staat ook dat ze aan twee kanten beschreven waren. Met name is belangrijk dat God Zelf de borden beschreven heeft. Gods vinger heeft de grondwet van het verbond (de Tien Geboden) Zelf gegraveerd in deze borden. Hij heeft dit verbond gesloten. Hij staat er helemaal achter. De borden (tafelen der getuigenis) spreken daarvan. Bij het horen van gerucht denkt Jozua dat het een overwinningsroep is. Mozes hoort dat het wisselzangen zijn, zoals die bij dansen werden gezongen. Al spoedig zien ze wat er aan de hand is. Mozes wordt dan zo boos, dat hij de stenen tafelen stuk gooit. Dit is belangrijk. Niet Mozes verbreekt hiermee het verbond. Nee, hij laat daarmee zien dat het volk in deze zonde van haar kant het verbond verbroken heeft. De band met de HEERE is er niet meer. Die is weg. De omheining (de Tien Geboden) is door de schapen (het volk) doorbroken en ze zijn bij de Herder (de HEERE God) weggegaan en hebben zich gevoegd bij een eigengemaakte herder. Het stukgooien van de twee tafelen laat zien wat het volk daarmee gedaan heeft. Zoals een echtscheiding zichtbaar maakt wat iemand door overspel teweeg heeft gebracht. Zonde verbreekt de band met God. Dat was al zo in het paradijs en daarom moesten Adam en Eva wegtrekken. Dat is nog steeds zo. Hier gesymboliseerd in het stukgooien van de twee stenen tafelen. Mozes laat de volstrekte krachteloosheid van het (afgods)beeld zien. Het hout van het stierkalf verbrandt hij en het bladgoud verpulvert hij tot stof, om het dan op het drinkwater uit te strooien. Dit beeld kan niets doen om dit te verhinderen zoals er in geen enkel (afgods)beeld enige kracht schuilt. De Israëlieten moeten het opdrinken. Dan wordt Aäron ter verantwoording geroepen. Mozes vraagt waarom hij aan zo'n groot kwaad heeft toegegeven. Aäron verschuilt zich achter de boosheid van het volk en vertelt wat er is gebeurd. Hij schuift min of meer de verantwoordelijkheid van zich af. Zelfs het beeld 'zou uit het vuur gekomen zijn' (vers 24). Terwijl Aäron nog staat te praten, ziet Mozes de bandeloosheid van het volk aan. Aäron heeft daar ruimte aan gegeven en de vijanden zullen het volk erom bespotten. Abrupt breekt hij dan het gesprek met Aäron af. Mozes gaat bij de ingang van het kampement staan en roept degenen op die niet wilden meedoen. De Levieten treden naar voren. Zij krijgen de opdracht om met hun zwaard door het leger te gaan en ieder te doden, die hun voor de voeten komt. Verwanten en vrienden mogen ze niet sparen. Drieduizend mensen komen om. Vers 29 vertelt nog van de wijding van de Levieten. De

hand vullen is gewijd zijn. Hier dus ter voltrekking van het oordeel Gods. Ze zullen er een zegen in ontvangen. Dit in tegenstelling tot wat in Gen. 49 over hen is uitgesproken.

TER OVERWEGING

Het gevolg van de zonde is dat de band met de HEERE daardoor wordt verbroken. Niet de HEERE doet dat, maar wij als we zondigen. We zondigen niet goedkoop.

Mozes beseft de volle ernst van de breuk. Hij verbreekt de tafelen die fungeren als een soort 'oorkonde' van het gesloten verbond. Het volk moet weten hoe het ervoor staat. Niet voor niets wordt ons zondag aan zondag de wet voorgehouden. Wanneer wij hebben gezondigd, staat ook voor ons de band met de Heere op het spel.

Mozes treedt hard op. Allereerst vernielt hij het beeld. Hij wijst daarmee op de krachteloosheid van dit beeld (zie boven). Hij laat daarmee ook zien dat de zonde moet worden weggedaan. Vergeving vragen kan dan als de zonde zelf wordt verwijderd. Dat is een les die we telkens moeten leren.

Daarnaast wordt Aäron scherp ondervraagd. Aäron met zijn verontschuldigheden kan model staan voor de uitvluchten die wij zelf altijd weer hebben ten aanzien van onze fouten. We wijzen graag op de boosheid van een ander. Wij konden er toch eigenlijk niets aan doen. Dat is niet eerlijk. Aäron heeft misschien het vol willen remmen in deze zonde, ook hij heeft gedwaald. Ten derde volgt een zware straf tegenover het volk. Voor de kinderen is het moeilijk om voor te stellen dat dit drieduizend doden heeft gekost. We zien vaker dat op belangrijke momenten de Heere zwaar straft als er sprake is van overtreding (de zonen van Aäron in Lev. 10, Achan in Joz. 8, Ananias in Hand. 5). Het volk moet duidelijk voor ogen krijgen hoe zwaar deze zonde is. Het is bekend hoe de stam van Levi om hun trouw aan de HEERE gezegend is met het priesterambt.

d. Mozes pleit verder (Ex. 32: 30-35)

UITLEG VAN DE TEKST

Als Mozes het volk gestraft heeft, wijst hij ze er nog eens op hoe zwaar ze gezondigd hebben. Toch wil hij tot God gaan om het pleit te voeren voor verzoening. Ze hebben verdiend dat ze volledig vernietigd worden. Ze hebben het verbond verbroken. God kan hun God niet meer zijn. Mozes erkent eerlijk de zonden van het volk. Hij praat niets goed. Hij smeekt om vergeving. Hij biedt daarbij zijn eigen leven aan. Hij gaat helemaal voor het volk in de bres staan. Hij houdt ondanks alles van dit volk. Hij

weet zich voor hen verantwoordelijk. De HEERE moet hem maar uit Zijn boek delgen. Deze uitdrukking doet ons denken aan het register, waarin de burgers van een stad, die bepaalde voorrechten genoten, waren opgeschreven. Zo heeft God Zijn volk ook in een boek geschreven vgl. Ps. 69: 29, Fil. 4: 3, Openb. 3: 15 en Openb. 13: 8. Uit het boek gedelgd worden, betekent ten diepste ondergaan in het verderf. Het antwoord van de HEERE is, dat Hij die wil straffen, die gezondigd heeft. Mozes moet maar heengaan met het volk. Een engel zal meegaan, maar God zal het volk straffen.

TER OVERWEGING

Mozes begrijpt dat er verzoening nodig is. Zo kunnen ze niet verder. Hij gaat bidden voor het volk. Mozes als gestalte van de grote Voorbidder, de Heere Jezus.

Mozes springt in de bres voor het volk. Hij biedt zelfs zichzelf aan. Hij weet dat een straf rechtvaardig is. Hij is bereid om die straf te dragen. Mozes als het beeld van de grote Plaatsvervanger. Mozes, die net als de Heere Jezus bereid was om zijn leven te geven als offer i.p.v. het volk. Mozes kon dat niet. Hij is zelf een zondig mens. Christus kon dat wel. Hij kon alles op Zich nemen. Deze verdrietige geschiedenis van Israëls ontrouw mag toch eindigen met de verkondiging van Gods heerlijke genade en Evangelie.

Het is goed om de afloop te vertellen. Aanvankelijk wilde de HEERE niet meer met Zijn volk optrekken. Als Hij in hun midden zou zijn, zouden ze in één ogenblik verteerd worden. Mozes spant daarom een tent buiten de legerplaats. Daar spreekt hij met de HEERE, Ex. 33: 7-11 en blijft pleiten op de barmhartigheid en de genade van God. Hij wil graag dat de HEERE Zelf zal meegaan. Zo krijgen we dan tenslotte te horen van de vernieuwing van het verbond, Ex. 34: 10 v.v. Inderdaad: barmhartig is de HEERE lankmoedig en groot van goedertierenheid.

Laat beide kanten van deze geschiedenis klinken en wijs er vooral op dat er genade is bij God, door

het geloof in de Heere Jezus. Geloof dat de Heilige Geest in kinderharten wil werken!

GELOOFSLEER

In vraag en antwoord 96 van de Heidelbergse Catechismus wordt duidelijk dat God op geen enkele manier mag worden afgebeeld. 'Wat eist God in het tweede gebod?' 'Dat wij God in generlei wijze afbeelden en op geen andere wijze vereren, dan Hij in Zijn Woord bevolen heeft.'

Dat God dit zo streng verbiedt, is niet zonder reden. Want ten eerste betekent het uitbeelden van een god dat je deze zichtbaar, tastbaar en 'grijpbaar' maakt. De god is waar het beeld is. Ben je niet bij het beeld, dan ben je zelf 'buiten beeld'. Een beeld draag je mee of laat je achter. Niet de godheid bepaalt of hij meegaat, maar zijn 'volgelingen'. Door een beeld te maken, krijg je 'macht' over de god waar het om gaat. Het zijn dingen die de HEERE niet wil.

Ten tweede zou ieder beeld tekort doen aan God en Zijn eer. Hij is altijd groter en heerlijker dan wij Hem ooit zouden kunnen afbeelden. Ieder beeld van God is een belediging. In het heiligdom van Israël was daarom geen beeld van God te vinden. Met afschuw wordt over de beeldendienst van het heidendom gesproken in Psalm 115.

Het volk Israël valt van de ene zonde in de andere. De beeldendienst gaat gepaard met de overgave aan zingenot. Zo vaak brengt de ene zonde de andere mee. De zonde is een hellend vlak. Als de remmen eenmaal los zijn, kan er van alles gebeuren.

De andere kant van de geschiedenis is vergeving. Daar spreekt de Heidelbergse Catechismus over in vraag en antwoord 56: 'wat gelooft gij van de 'vergeving der zonden?' 'Dat God, om des genoegdoens van Christus' wil al mijn zonden, ook mijn zondige aard, waarmede ik al mijn leven lang te strijden heb, nimmermeer wil gedenken, maar mij uit genade de gerechtigheid van Christus schenkt, opdat ik nimmermeer in het gericht Gods kome.' Het is mooi om ook deze lijn voor de kinderen te schetsen.